

## Propagandan ja viihteen välimaastossa

DITTMER, JASON (2010). *Popular culture, geopolitics and identity*. 179 s. Rowman & Littlefield, Lanham.

Katson amerikkalaista jalkapalloilua miljoonien muiden tapaan kerran vuodessa, ammattilaisliiga NFL:n kauden huipentavana Super Bowl -sunnuntaina. Loppuottelun ympärille on rakennettu monituntinen show, jonka jokaisesta hetkestä huokuu militantti patrioottisuus. Ottelun kliimaksi osuikin oikeastaan jo avajaisseremoniaan, jossa tunnelmaa nostattavat jämptisti askeltavat sotilassoittokunnat, loputtomat kunnianosoitukset sotaveteraaneille, tähdillä ja punavalkoraidoilla kyllästetty pompöösi miljöö, isänmaalliset laulut ja hävittäjäkoneiden sekkuntarkka ylilento kansallislaulun lakipisteessä. Ryöpytyksen päätteeksi jokaisen paikallaolijan kasvoilta hehkuu yhteisöllinen ylpeys amerikkalaisuudesta.

Yhdysvaltalainen, mutta Lontoossa asuva maantieteilijä Jason Dittmer todennäköisesti kuvaisi Soper Bowlin seuraamista ”performatiivisen kuluttamisen” (*performative consumption*) käsitteellä. Käsitteellä viitataan siihen, että katsoja ei pelkästään passiivisesti kuluta populaarikulttuuria, vaan performoi vastaanottotavoillaan jotain tiettyä identiteettiä. Amerikkalaiset voivat performoida kansallista identiteettiään samastumalla vilpittömästi Super Bowlin patriotismiin ja minä voin suhtautua siihen

ironisesti virnuillen – performoiden nationalistisen propagandan läpi näkevän, ”valistuneen” ihmisen identiteettiä.

Dittmerin tuoreessa teoksessa on oikeastaan kyse juuri siitä, mikä minua Super Bowlissa kiehtoo: populaarikulttuurin, identiteettien ja valta-asetelmien yhteyksistä. Teos pyrkii esittelemään ja systematisoimaan niin sanottua ”populaaria geopolitiikkaa”, jonka aihepiiri on viime vuosikymmenenä laajentunut voimakkaasti. Dittmer viittaa populaarilla geopolitiikalla samanaikaisesti tutkimuksen kohteeseen ja sitä tarkastelemaan tutkimusuuntaukseen. Geopolitiikka mielletään yleensä makrotason toiminnaksi, jossa suurvaltojen päämiehet strategisine neuvonantajineen pyrkivät haalimaan mahdollisimman paljon valtaa ja resursseja. Populaarin geopolitiikan olennaisin ajatus on, että makrotason geopolitiikka riippuu ihmisten jokapäiväisestä vuorovaikutuksesta median, kulttuurin ja toistensa kanssa. Toisin sanoen: ”me kaikki teemme geopolitiikkaa kaiken aikaa” (s. 161). Populaarikulttuurin voi tästä näkökulmasta tulkita propagandan ja viihteen yhdistelmäksi.

Teos on tarkoitettu populaarin geopolitiikan oppikirjaksi maisterivaiheen opiskelijoille. Dittmer kuvaakin aihepiiriään helppolukuisesti ja ymmärrettävästi. Johdannossaan hän lämmittelee lukijaa rinnastamalla Star

Trek -televisiosarjan geopoliittiset asetelmat kylmän sodan aikaisiin vastakkainaseteluihin lännen ja idän välillä. Ensimmäisissä luvuissa Dittmer tarjoaa napakat yleiskuvaukset teoksen tärkeimpien tutkimusalojen – geopolitiikan ja populaarikulttuurin tutkimuksen – historioista, teorioista ja diskursseista. Seuraavissa luvuissa hän esittelee geopolitiikalle olennaisia teoreettisia käsitteitä ja soveltaa niitä populaarikulttuuriin havainnollisten esimerkkien avulla.

Dittmer esittelee esimerkiksi *representaation*, *narratiivin*, *affektin*, *hegemonian* ja *identiteetin* käsitteet. Taustatutkimuksista innostavimpia ovat James Bond -elokuvien representaatiot brittiläisestä imperiumista, Kapteeni Amerikka -sarjakuvien narratiivit Yhdysvaltain kansakunnasta sekä sotavideopelien ja -elokuvien synnyttämät positiiviset asenteet Yhdysvaltain puolustusmenoihin. Erityisen mielenkiintoinen on Dittmerin huomio siitä, että Yhdysvaltain puolustusvoimat vaikuttavat välillisesti siihen, min-kälaisia sotaelokuvia maassa tehdään. Armeija saattaa antaa taistelukohtauksia varten elokuvantekijöiden käyttöön sotakalustoaan, kuten panssarivaunuja ja hävittäjiä – mutta vain silloin kun sota esitetään myönteisessä valossa. Moni kriittisesti sotaan suhtautuva elokuva saattaa samalla jäädä tekemättä, koska kustannukset nousevat liian suuriksi ilman armeijan lainakalustoa.

Viimeisessä esimerkkiluvussa Dittmer keskittyy identiteettiin. Hän pohtii, miten niin sanottu uusi tai sosiaalinen media (esim. Youtube, Facebook ja Twitter) antaa vähemmistöryhmille mahdollisuuden haastaa hegemoninen valta. Luku on varsin kiinnostavaa ja ajankohtaista luettavaa arabimaiden viimeaikaisen kuohunnan valossa. Teoksen lopussa Dittmer vetää lankoja yhteen ja pohtii populaarin geopolitiikan tulevaisuuden näkymiä.

Teoksen oppikirjamainen luonne on sekä sen vahvuus että heikkous. Geopolitiikan tutkimiseen soveltuvia klassikkoteorioita esitellään laajalta alalta, mutta toisinaan kovin pintapuolisesti. Opintojensa alkuvaiheessa olevien on ehkä välttämätöntä saada yleiskuva esimerkiksi Rene Descartes'n, Sigmund Freudin, Jacques Lacanin, Karl Marxin, Michel Foucault'n, Antonio Gramscin, Theodor Adornon ja Stuart Hallin teorioista, mutta edistyneemmille lukijoille tällainen pikainen läpiluenta tarjoaa vain vähän uutta. Toisaalta on kehuttava Dittmerin kykyä kiteyttää monisäikeisetkin teoriat tiiviiseen muotoon asia-sällön juuri kärsimättä. Teoksen suurin vahvuus piilee

kuitenkin esimerkkitapausten ennakkoluulottomuudessa ja oivaltavuudessa. Dittmer pudottelee esimerkkejään monipuolisesti, jopa tuhlaillen. Lukunautintoa lisäävät perusteltu kuvitus ja sujuvasti etenevä teksti (toisaalta lukukokemusta häiritsevät toistuvat sulkujen sisään kirjoitetut tarkennukset, jotka voivat sisältää monia, joskus polveileviäkin, lauseita, pahimmillaan jopa – ajatusviivoja).

Ajoittaisen pintapuolisuuden ja eklektisyyden lisäksi pidän teoksen heikkoutena sen angloentrisyyttä: esimerkit ovat joitain poikkeuksia lukuun ottamatta Yhdysvalloista tai Brittein saarilta. Jäin myös kaipaamaan musiikkiin liittyviä esimerkkejä. Musiikkiin viitataan muutamana kerran ohimennen, mutta syventyneemmät esimerkit musiikin geopolitiisuudesta puuttuvat. Tekijä tiedostaa itsekkin nämä puutteet. Johdannossa hän toteaa keskittyneensä omaan kielialueeseensa ja itselleen tutuimpiin populaarikulttuurin lajeihin välttääkseen mahdolliset virheelliset tulkinnot.

Teos sopii monenlaiseen käyttöön. Perusopintojaan tekeväälle opiskelijalle kirja antaa erinomaisen mahdollisuuden tutustua (populaariin) geopolitiikkaan. Edistyneemmille lukijoille teos tarjoaa mallisuorituksen rohkeasta esimerkkien käytöstä: esimerkiksi poliittisen maantieteen tutkijoita se toivottavasti herättelee ottamaan populaarikulttuurin ”vakavasti”. Yhtä lailla moni populaarikulttuurin tutkija saattaisi Dittmerin esimerkkien innostamana oppia paremmin tiedostamaan tutkimuskohteeseensa kytkeytyvät vallan ja geopolitiikan ulottuvuudet. Teos voisi tarjota myös tuoreita ajatuksia kotimaisille salaliitto-teoreetikoille ja sohvengeopolitiikoille. Onko esimerkiksi miina-laiva Pohjanmaan Somalian-

komennuksesta kertovalla Taistelulaiva-televisiosarjalla jokin salattu agenda? Pyritäänkö sillä luomaan myönteistä ilmapiiriä kansainväliselle sotilas-yhteistyölle ja Suomen mahdolliselle jäsenyydelle sotilasliitto NATO:ssa? Valmistautuuko Suomen puolustusvoimat palkka-armeijan perustamiseen innostamalla nuoria sotilasuralle television avulla? Populaari geopolitiikka aktivoi kysymään ja kyseenalaistamaan. Joissain tapauksissa se saattaa tarjota myös vastauksia.

MATIAS KAREKALLAS

Geotieteiden ja maantieteen laitos / Sosiaalitieteiden laitos,  
Helsingin yliopisto

